

Yhteenveto annetuista lausunnoista kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän raportista Kulttuurin aika on nyt ja aina, Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Tausta

Tiede- ja kulttuuriministeri Antti Kurvinen asetti kesäkuussa 2021 työryhmän selvittämään kulttuurialan jälleenrakennuksen ja tulevaisuuden haasteita. Taustalla oli erityisesti koronapandemian aiheuttamat ongelmat alalle, mutta myös tarve katsoa muutoin alan kehittämistarpeita. Alalla vahvistui koronapandemian rajoitusten takia käsitys siitä, että alan ulkopuolella ja erityisesti yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa ei ymmärretä riittävästi kulttuurialan luonnetta ja merkitystä. Työryhmän puheenjohtajana toimi valtiosihteeri Tuomo Puumala ja työryhmään kuului jäseniä laajasti kulttuurialalta. Työryhmän työhön liittyi myös kaksi opetus- ja kulttuuriministeriön tukemaa selvitystyyppistä hanketta, joista toisen toteutti *Kulta ry* ja toisen *Taideyliopisto*.

Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän raportin tavoitteena on vaikuttaa erityisesti vuonna 2023 alkavaan hallituskauteen. Hallitusohjelman edellytetään vastaavan aiempaa paremmin kulttuurialan yhteiskunnallista merkitystä. Työryhmän raportti sekä tämä lausunnonmenettelyn tuottamasta aineistosta tehty lausuntoyhteenveto ovat aineistoa eduskuntavaaleihin valmistautuville ja myöhemmin erityisesti seuraavan hallituksen muodostaville ja hallitusohjelman kirjoittaville puolueille. Kulttuurialan laajuuden takia työryhmä ei käsitellyt työssään kaikkia kulttuurialan asioita, vaan valitsi mielestään tärkeimmät ongelmien korjaamista vaativat asiat ja teki niihin liittyviä toimenpide-ehdotuksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö lähetti kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän raportin lausunnolle 28.9.2022 pyytäen lausunnonantajien näkemyksiä siitä siihen sisältyvine toimenpide-ehdotuksineen. Lausunnot pyydettiin antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi:ssä julkaistuun lausuntopyyntöön 7.11.2022 mennessä.

Lausuntopyyntö lähetettiin Suomen kuntaliitto ry:lle ja kunnille, taidekasvatus- ja koulutuskentän toimijoille, maakuntaliitoille, kulttuuri- ja taidealan liitoille, virastoille, yhdistyksille ja yhteisöille sekä laajasti muille taide- ja kulttuurialan toimijoille ja keskeisille sidosryhmille, yhteensä 452 toimijalle. Lausunnon antaneet tahot on lueteltu ryhmiteltyinä liitteessä 1. Myös tahot, joita ei erikseen mainittu jakelussa, saivat toimittaa ministeriölle lausuntonsa.

Määräaikaan 7.11.2022 mennessä lausuntopalvelun kautta oli saapunut yhteensä 122 lausuntoa. Kaikki annetut lausunnot ovat luettavissa verkossa lausuntopalvelu.fi:n kautta tai OKM:n hankesivulla.

Tähän lausuntoyhteenvetoon on koottu ja tiivistetty lausunnonantajien keskeiset näkemykset, huomiot ja lisäys- sekä tarkennusehdotukset. Lausuntoyhteenveto on toteutettu opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyynnössä esitettyjen kysymysten mukaisesti niin, että ensimmäiset

kolme pääkysymystä liittyvät raporttiin ja toimenpide-ehdotuksiin yleisesti, ja loput viisi kysymystä ovat lukukohtaisia.

Yleisiä huomioita työryhmän raportista

Lausunnonantajat nostavat esiin lukuisia yleisiä huomioita raporttiin liittyen. Lausunnonantajien ja kulttuurin toimialan moninaisuus korostuu esiin nostetuissa huomioissa, mutta etenkin raporttia koskeissa tarkennus- ja lisäysehdoituksissa nousee esiin myös yhteneväisiä linjoja kulttuurin eri toimialoilta. Monet sektorit olisivat toivoneet omien asioidensa laajempaa käsittelyä raportissa.

Käsitelty lausuntoaineisto on laajuudeltaan yhteensä 440 sivua. Yleiset huomiot toistuvat myös lukukohtaisesti annetuissa lausunnoissa.

Raporttia kiitetään laajasti

Työryhmän raportti saa runsaasti kiitosta lausujilta. Raporttia kuvaillaan mm. kokonaisuutena onnistuneeksi, tarpeelliseksi ja konkreettiseksi. Lausuntojen mukaan raportissa on onnistuttu kuvaamaan hyvin ja osuvasti luovan alan ja kulttuurin nykytilanne ja ahdinko, sekä tuomaan esille muun muassa luovan alan itseisarvo, kasvupotentiaali ja merkitys hyvinvoinnille, taloudelle, työllisyydelle ja viennille.

Lausunnoissa tuodaan myös ilmi, että juuri nyt on tärkeää korostaa kulttuurin olevan turvallisuuden ja resilienssin ytimessä, sillä kulttuuri vahvistaa ihmistä ja yhteiskuntaa.

Monissa lausunnoissa todetaan, että kulttuurialan ongelmat ovat olleet tiedossa jo kauan ennen koronapandemiaa, mutta korona kärjisti niitä ja toi ne vieläkin näkyvämmiin ja laajemmin esiin. Esimerkiksi *Sivistystyönantajat ry* tuo lausunnossaan esiin, että poikkeusaikoina läpikäydyt kokemukset on käytettävä hyödyksi ja niistä on otettava opiksi.

Raportin toimenpide-ehdotukset saavat myös laajaa kannatusta ja kiitosta, ja niitä pidetään konkreettisina, vaikuttavina ja osuvina taide- ja kulttuurialan elpymiseksi ja vahvistamiseksi. Monet lausujat pitävät hyvänä, että toimenpide-ehdotusten yhteyteen on kirjattu myös vastuutahot rahoitustarpeineen. Useissa lausunnoissa tuodaan esiin myös toive siitä, että toimenpide-ehdotukset eivät jäisi vain ehdotuksiksi, vaan ne johtaisivat konkreettisiin toimiin, kuten taiteen alan rahoituksen lisäämiseen ja kehittämiseen sekä luovien alojen toimintaedellytysten vahvistamiseen lainsäädännön kautta. Valtakunnallisten taiteilijajärjestöjen yhteistyöjärjestö *Forum Artis ry* olisi toivonut raporttiin vielä erillistä osaa, joka selvittää, miten päättäjät saadaan sitoutettua tavoitteisiin.

Työryhmän kärkiehdotus kulttuuribudjetin kasvattamisesta yhteen prosenttiin valtion talousarviossa vuoteen 2027 mennessä saa annetuissa lausunnoissa enemmistön kannatuksen ja se nähdään erittäin tärkeänä ja kiireellisenä toimena. Esimerkiksi *Kuntaliitto ja Helsingin kaupunki lausuvat*, että valtion talousarvioon vaikuttavat ehdotukset on saatava hallitusohjelmaan, jotta substanssiin liittyviä tavoitteita ylipäättään voidaan toteuttaa tulevalla hallituskaudella.

Taidemaalari liitto ry haluaa lausunnossaan nostaa kulttuuribudjetin osuuden valtion budjetista ensi hallituskaudella ensin yhteen prosenttiin ja siitä asteittain kahteen prosenttiin, jotta yhä enemmän ihmisiä työllistävä toimiala pystyisi kehittymään. *Suomen taidegraafikot ry* kannattaa lausunnossaan

myös rahoituksen kasvattamista asteittain kahteen prosenttiin, mutta lisää, että rahoituksen yhdenvertaisuus tulee taata eri taiteenaloilla. Ammattimainen taidetyö edellyttää *Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liiton Teme ry:n* lausuman mukaan rahoituksen ennakoitavuutta, jatkuvuutta ja määrän huomattavaa lisäystä. Kirjallisuuden alan tekijänoikeusjärjestö *Sanasto* ja *Museoalan ammattiliitto MAL ry* muistuttavat lausunnoissaan, että kulttuuriin investoidut eurot eivät ole vain tukea, vaan myös tuottava sijoitus.

Freelancereiden hankala työmarkkina-asema on otettu monien lausujien mukaan raportissa hyvin huomioon ja tilanteen parantamista pidetään erittäin tärkeänä.

Useat kunnat (esim. *Kuusamo, Espoo ja Rovaniemi*) puolestaan tuovat lausunnoissaan esiin, kuinka kuntien kulttuuripalveluissa korostuvat mm. saatavuus, saavutettavuus, yhdenvertaisuus ja monipuolisuus. Kulttuuri- ja kirjastotoiminta kuuluu kuntien lakisääteisiin tehtäviin ja niiden merkitys kuntien veto- ja pitovoimana korostuu entisestään hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa. *Suomen Kuntaliitto ry:n* ja useiden kuntien lausunnoissa tuodaan myös laajasti ilmi, että yhdenvertaisuuden turvaamiseksi kulttuuritoimintaa varten olisi tarpeen saada valtiolta kohdennettua valtionavustusta ja alueelliset erot tulisi myös huomioida. Lausunnoissa mainitaan useasti myös ennaltaehkäisevä kulttuurihyvinvointityö sekä tarve kehittää taiteen perusopetusta ja taidekasvatusta niin, että tarjontaa on koko maassa ja eri taiteenaloilla.

Useissa lausunnoissa tuodaan esiin koronapandemiasta toipumisen olevan alalla vielä pahasti kesken ja vievän sekä aikaa että taloudellisia resursseja (mm. *Suomen museoliitto ry, Audiovisual Producers Finland - APFI ry, Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry ja Suomen musiikkikustantajat ry*). Samaan aikaan heikentynyt taloustilanne inflaation kiihtyessä ja kustannusten noustessa aiheuttaa alalle lausunnonantajien mukaan uutta epävarmuutta, vaikuttaen myös ihmisten halukkuuteen ja valmiuteen käyttää kulttuuripalveluja. Lausunnoista ilmenee kulttuurin toimialan moninaisuus. Koronapandemia koetteli eri toimialoja hyvin eri tavoin, ja niin tekee inflaatio ja energiakriisikin.

Lausunnoista esiin nousevat keskeiset lisäys- ja tarkennusehdotukset:

Useissa lausunnoissa toivotaan raportissa paljon esillä olleeseen käsitteeseen ”kulttuuri- ja luovat alat” tarkennusta (mm. *Kainuun liitto, Suomenlinnan hoitokunta, Aalto-yliopisto, Grafia ry, Koneen säätiö, Suomen kulttuurirahasto ja Etelä-Pohjanmaan liitto*). Käsitettä olisi ollut tarpeen avata, jotta alan laajat toimijaverkostot ja toimintaympäristö olisivat avautuneet paremmin myös alaa ennestään tuntemattomille, mutta myös siksi, että käsite ”kulttuuri” ymmärrettäisiin riittävän laajasti. Kulttuurin kentän toimijoiden, ammattilaisten ja kohderyhmän rajauksen olisi toivottu olleen lausuntojen mukaan myös laajempi kuin raportissa esitettiin. Lisäksi muutamat lausujat kiinnittävät myös huomiota raportissa käytettyyn termiin ”kulttuurin kuluttamiseen” ja toivoisivat puhuttavan mieluummin ”kulttuuriin osallistumisesta”.

Taideyliopisto pitää lausunnossaan tärkeänä, että raportissa on huomioitu taidekasvatuksen merkitys sekä valmistumassa olleet kansalliset visiotyöt. Kiitosta heiltä saa myös taiteen harrastamisen saavutettavuuden esiin nostaminen. Taidekasvatus ja -koulutuskentän antamissa lausunnoissa olisi yleisesti toivottu kuitenkin taidekasvatuksen ja -koulutuksen merkityksen huomioimista raportissa vahvemmin. Lausunnoissa esiin nousee taidekasvatuksen ja -koulutuksen merkitys mm. koko kulttuurialan perustan luojana, ammattilaiseksi ja yleisöksi kasvamisessa sekä koulutusjatkumoissa

(mm. *Taiteen perusopetusliitto ry*, *Taideyliopisto*, *Aalto-yliopisto*, *Suomen konservatorioliitto*). *Aalto-yliopiston* lausunnon mukaan raportista ei myöskään välittynyt, miten taiteen, kulttuurin ja taidekasvatuksen korkealaatuista tutkimusta edistetään, ja miten alaa kehitetään tutkittuun tietoon pohjaten. *Tanssin aluekeskusverkosto* yhtyy lausunnossaan tähän näkemykseen -raportti ei tunnista, että alalta puuttuu tutkimukseen perustuvaa tietoa sekä vaikuttavuustutkimukset niin alueellisesti kuin valtakunnallisestikin.

Suomen Kuvanveistäjäliitto ry ja *Taideyliopisto* nostavat lausunnoissaan esiin kuvataidealan näkökulman puuttumisen raportista lähes kokonaan. Lausuntojen mukaan raportista ja toimintaehdotuksista puuttuu mm. oleellisia kuvataiteilijoiden ammatinharjoittamiseen vaikuttavia asioita ja keskeisiä alaa kehittäviä näkökulmia. *Valokuvataiteilijoiden liitto ry:n* lausunnon mukaan raportti ei puolestaan tunnista kuvataidealan yhtä suurinta huolta, vuosikymmeniä jatkunutta rahoitusvajetta, jossa taiteilijat osin itse maksavat työnsä tekemisestä ja vapaan kentän organisaatiot toimivat muihin taiteen aloihin nähden huomattavasti vähemmin resurssoinein.

Myös kansainvälisyyden merkityksen ja tukemisen olisi toivottu nousevan raportissa vahvemmin ja läpäisevämmiin esiin (mm. *Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ry*, *Frame Contemporary Art*, *Neogames Finland ry*, suomalaisen mediataiteen keskus *AV-arkki ry* ja *Finland Festivals ry*). *Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ry:n* lausunnon mukaan Suomesta puuttuu kansainvälistymiseen tarvittavia rakenteita ja riittävän vahvoja toimijoita, ja kansainvälisyyttä koskien tulisi laatia oma strategia tai sen tulisi olla osa kulttuuripoliittista selontekoa.

Muun muassa Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme ry ja *Suomen säveltäjät ry* olisivat toivoneet tekijänoikeuksien painottuvan raportissa vielä vahvemmin. Luovan alan tekijöitä, esittäjiä ja kustantajia edustava tekijänoikeusjärjestö *Kopiosto ry* toteaa lausunnossaan, että tekijänoikeuslainsäädännön kansallisiin muutostarpeisiin tulee varata riittävät resurssit opetus- ja kulttuuriministeriössä, jotta lainvalmistelu saadaan käyntiin heti tekijänoikeusdirektiivien täytäntöönpanon jälkeen. Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö *Sanaston* lausunnon mukaisesti e-lainauskorvausten toteuttaminen on kirjallisuuden tekijöille erittäin tärkeä niin tekijänoikeudellisesti kuin taloudellisestikin.

Muun muassa Kopiosto ry ja Suomen ruotsalainen kirjailijayhdistys *Finlands svenska författareförening* tuovat lausunnoissaan esiin, että kirja-alan tekijä- ja kustantajajärjestöt ovat ehdottaneet Suomeen laadittavaksi kansallista kirjallisuuspoliittista ohjelmaa.

Media-, audiovisuaalinen- ja peliala olisivat toivoneet päässeen raportissa näkyvämmiin esille. Mm. *Medialiitto ry:n*, *Kopioston* ja *audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEKin* lausuntojen mukaan media-alalla on merkittävä vaikutus luovan alan talouteen sekä työllisyyteen. Myös *Audiovisual Producers Finland – APFI ry* tuo lausunnossaan esiin, että audiovisuaalisella alalla on valtionhallinnonkin tasolla tunnistettua merkittävää kasvupotentiaalia. *Neogames Finland ry* puolestaan lausuu, että peliala on ainoita miljardiluokan kulttuuriekosysteemejä Suomessa ja se on myös kulttuuri- ja taidealojen digitaalisen murroksen tienraivaaja. Pelialan verotuotot olivat heidän mukaansa vuosina 2010-2020 noin 20 kertaa suuremmat kuin siihen tehdyt julkiset investoinnit.

Suomenlinnan hoitokunta lausuu, että kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintötyön parempi esiintuominen olisi ollut raportissa tarpeen. Suomen erityistaidetoiminnan edunvalvontajärjestö *Kettuki ry* olisi puolestaan toivonut raportissa selkeämpää huomiointia tukea tarvitsevien ihmisten kulttuuristen oikeuksien edistämiseksi.

Raportin tärkeimpinä ja kiireellisimpinä pidetyt toimenpide-ehdotukset

Raportissa on esitelty yhteensä 12 otsikkotasoisesti kokoavaa päätoimenpide-ehdotusta, joista jokainen sisältää joko tarkentavia alakohtia tai siihen liittyviä toimenpide-ehdotuksia.

Lausuntopyynnössä kysytään, mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat lausunnonantajien mielestä kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa. Ehdotukset pyydetään rajaamaan enintään viiteen.

Lausunnoissa on hajontaa ja eri toimialat painottavat selkeästi omia intressejään. Esimerkiksi tekijänoikeusjärjestöjen lausunnoissa korostuvat sisällöntekijöiden asemaan ja luoviin aloihin vaikuttavat toimenpide-ehdotukset, taiteilijajärjestöjen ja ammattiliittojen lausunnoissa taiteilijoiden työskentelyolosuhteisiin, palkkaukseen, arvostukseen ja työn tukeen liittyvät toimenpide-ehdotukset, taidekasvatus- ja koulutusalaalla kulttuurialan osaamispohjan ja työelämävastaisuuden kehittämiseen liittyvät toimenpide-ehdotukset, kuntien lausunnoissa valtion kohdennettuun rahoitukseen, yhdenvertaiseen saatavuuteen ja kulttuurihyvinvointiin liittyvät toimenpide-ehdotukset jne. Toimialojen sisällä on kuitenkin myös vaihtelua ja eri painotuksia lausujien kesken.

Toimialakohtaisten painotusten lisäksi lausunnoista nousee selkeästi esiin kolme koko taide- ja kulttuurialaa yleisesti koskettavaa ja lausunnoissa laajasti kannatusta saanutta toimenpide-ehdotusta. Muiden toimenpide-ehdotusten kannatus jakautuu tasaisemmin.

Alla on esitelty kolme lausunnoista esiinnoussutta, kiireellisimpänä ja tärkeimpänä eniten mainittua päätoimenpide-ehdotusta otsikkotasolla. Lausuntoyhteenvedon lukukohtaisissa kommentteissa toimenpide-ehdotukset on listattu alakohtineen ja tarkempine huomioineen.

1. Lisätään kulttuurialan rahoitusta valtion talousarviossa yhteen prosenttiin

Selkeästi suurin enemmistö lausujista pitää tärkeimpänä ja kiireellisimpänä toimenpide-ehdotusta: Lisätään kulttuurialan rahoitusta valtion talousarviossa ja valtion ja kuntien rahoituksen yhteisvaikutusta sekä kehitetään kannustimia yksityisen rahoituksen houkuttelemiseksi vahvistamaan kulttuurisektorin taloutta.

Tämän päätoimenpide-ehdotuksen alle kuuluva ehdotus taiteen ja kulttuurin rahoituksen nostosta valtion talousarviossa yhteen prosenttiin kaikista talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä (taiteen perusopetusmenojen kanssa 1,15 prosenttiin) on lausujien kesken kaikkein kannatetuin toimenpide-ehdotus.

2. Freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantaminen

Lausunnoissa toiseksi eniten mainintoja saa toimenpide-ehdotus: Julkinen valta takaa freelancereiden sosiaaliset oikeudet, riittävän sosiaaliturvan ja työehdot.

3. Kulttuuripoliittisen selonteon antaminen seuraavalla hallituskaudella

Lausunnoissa kolmanneksi tärkeimpänä ja kiireellisimpänä esiin nousee toimenpide-ehdotus: Hallituksen tulee antaa vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella eduskunnalle kulttuuripoliittinen selonteko.

Näiden kolmen jälkeen seuraaviksi tärkeimpinä ja kiireellisimmin toteutettavina asioina nousivat esiin:

- kulttuurialan osaamis pohjan vahvistaminen sekä kyky vastata alan tulevaisuushaasteisiin kaikilla koulutuksen tasoilla
- kunnat edistävät ja rahoittavat kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä osana sivistys-, hyvinvointi- ja elinkeinopolitiikkaansa
- kulttuurialan työllisyyden parantamiseksi ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi kehitetään alan rahoitusinstrumentteja ja tukijärjestelmiä

Vaikuttaminen työryhmän viestien ja esitysten huomioimiseksi ja toteutumiseksi

Lausuntopyynnössä kysytään, miten lausunnonantajien mielestä voidaan vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioiduiksi ja esitykset toteutetuiksi seuraavalla hallituskaudella.

Keskeisimpinä vaikuttamiskeinoina lausunnoista nousee esiin toimenpiteiden kirjaaminen hallitusohjelmaan, ministeriryhmän ja poikkihallinnollisen elimen perustaminen, kulttuuripoliittisen selonteon antaminen eduskunnalle sekä viestintä.

Lausunnoissa korostuu, että raportissa luetellut toimenpide-ehdotukset täytyy kirjata mukaan tulevaan hallitusohjelmaan ja pitää huolta siitä, että niistä vastaaville ministeriöille ja toimijoille varataan riittävät resurssit niiden toteuttamiseksi.

Työryhmän ehdotus perustaa neuvotteleva, aloitteita, linjauksia ja seuranta tekevä elin saa lausunnonantajien keskuudessa laajaa kannatusta. Lisäksi hallinnonalat ylittävät haasteet tulee annettujen lausuntojen mukaan poistaa perustamalla kulttuuri- ja luovia aloja käsittelevä ministeriryhmä. Lausunnoissa korostuu, että alan toimijoita ja sidosryhmiä tulee ottaa mukaan kehittämistyöhön.

Kulttuuripoliittisen selonteon antaminen nähdään lausunnoissa myös erittäin tärkeänä keinona edistää asian esillä pysymistä ja konkreettisten toimenpiteiden pohtimista ja toteuttamista. Se nähdään lausunnoissa tärkeänä pitkäjänteisen ja johdonmukaisen kulttuurialan kehittämisen pohjana.

”Toimenpide-esitykset tulee pyrkiä kirjaamaan suoraan konkreettisina toimenpiteinä hallitusohjelmaan. Tämä vaatii myös alan toimijoilta ja edunvalvontajärjestöiltä selkeämpää yhteistä ääntä kulttuurialan tarpeiden vahvemaksi viestimiseksi. Alan toimijoille tulee varata säännöllisesti tilaisuuksia päättäjien tapaamiseen esimerkiksi raportissa mainittavan uuden toimielimen kautta. Kulttuurialan toimintaa tulee tarkastella laajasti esimerkiksi eri ministeriöiden kesken, jotta alaa koskeva päätöksenteko ei pääse siiloutumaan.”

(Finnish Music Council Association ry, Suomen musiikkineuvosto)

Myös viestinnän merkitystä korostetaan useissa lausunnoissa, joissa nostetaan esiin mm. se, että kulttuuri- ja luovien alojen on viestittävä myös itse vaikuttavasti ja tuotava esiin alan yhteiskunnallinen painoarvo. Viestinnässä kannattaa lausuntojen mukaan hyödyntää jo olemassa olevaa tutkittua tietoa, mutta myös vaikuttavuuden tutkimukseen on panostettava. Lisäksi lausunnoissa ehdotetaan muun muassa alan toimijoiden aktiivista viestintää alan tavoitteista ennen vaaleja, vaalitenttien, vaalipaneelien, keskustelutilaisuuksien ja tapahtumien järjestämistä, poliitikkojen lobbausta,

poliitikkojen ja taiteentekijöiden kohtaamisia jne. Myös *Kulta ry:n* rooli keskeisenä viestinviejänä ja asioiden esillä pitäjänä nousee monissa lausunnoissa esiin (esim. *Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ry*, *Suomen Sinfoniaorkesterit ry*, *Suomen Britannian- ja Irlannin-instituutti* ja *Jyväskylän kaupunki*).

Lukukohtaiset kommentit ja huomiot

Luku1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen.

Ensimmäisessä luvussa on esitetty kaksi päätoimenpide-ehdotusta alakohtineen tai siihen liittyvine toimenpide-ehdotuksineen:

Hallitus antaa vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella eduskunnalle kulttuuripoliittisen selonteon.

- Selonteossa otetaan huomioon laajasti luovia aloja koskevat asiat ja niihin liittyvät toiminta- ja rahoitusvastuut.
- Osana selonteon valmistelua käsitellään koronapandemiasta saadut kokemukset ja ennakoidaan erilaisia yllättäviä tilanteita ja riskejä, kuten uudet pandemiat ja mahdolliset pakolaisaallot sekä ilmastonmuutos ja ekologiset uhat.

Ratkaistaan kulttuurin ja luovien alojen edistämiseen liittyvät hallinnonalarajat ylittävät haasteet.

- Perustetaan kulttuuri- ja luovia aloja käsittelevä ministeriryhmä.
- Perustetaan vaikutusvaltainen neuvotteleva, aloitteita, linjauksia ja seurantaa tekevä elin, jossa on edustajat kulttuurin ja luovien alojen kannalta keskeisistä ministeriöistä sekä toimijoista. Poikkihallinnollisuuden vahvistamiseksi toimitelmalla on kiertävä puheenjohtajuus siten, että alan kannalta keskeiset ministeriöt ovat kukin vuorollaan vetovastuussa.
- Kulttuurin näkyvyyden vahvistamiseksi Suomi tekee esityksen eurooppalaisesta kulttuurigaalasta ja hyödyntää täysimääräisesti Oulun vuoden 2026 Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden. Lisäksi Suomen suurlähetystöihin nimitetään kulttuurille temaattinen suurlähettiläs ja Suomen maakuvatyössä nostetaan kulttuuri yhdeksi painopisteeksi.

Kulttuurille kuuluvaa arvostusta kannatetaan lausunnoissa yksimielisesti. Kulttuurin arvostusta voitaisiin laajan lausuntojoukon mukaan edesauttaa parhaiten antamalla kulttuuripoliittinen selonteko ja perustamalla sekä kulttuuri- ja luovia aloja käsittelevä ministeriryhmä että poikkihallinnollinen ja vaikutusvaltainen elin.

”Kulttuuri kuuluu kaikille, kulttuuri koskettaa kaikkia. Kannatamme lämpimästi kulttuurin merkityksen ja luovan alan potentiaalin tuomista esiin entistä selkeämmin sekä poikkihallinnollisuuden ja ministeriöiden välisen yhteistyön lisäämistä. Kulttuuri- ja luovia aloja käsittelevän ministeriryhmän perustaminen on tähän hyvä keino: luovien alojen toimintaan sekä sitä mahdollistavaan tekijänoikeuslakiin liittyy näkökulmia, jotka jakautuvat usean hallinnonalan erityisosaamisen alle. Jotta päättäjillä olisi päätöksiä tehdessään kattavasti luovan työn realiteetit huomioiva näkemys, pidämme hyvin kannatettavana, että hallitus antaa eduskunnalle kulttuuripoliittisen selonteon vuonna 2023 alkavan hallituskauden aikana ja ottaa siinä laajasti huomioon luovia aloja koskevat asiat sekä niihin liittyvät toiminta- ja rahoitusvastuut. Selonteossa on tärkeää kuulla luovan alan tekijöitä kaikilta taiteen aloilta.”

(Sanasto ry)

Muutamit lausuntotahot antavat lisäksi tarkentavia huomioita lukuun liittyen, joista tiivistetty kooste alla.

Mm. *Teatterikeskus ry* ja *Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry* muistuttavat lausunnoissaan, että ehdotetun elimen on oleellista huomioida ja hyödyntää kulttuurialan asiantuntemusta monipuolisesti ja kattavasti, ja ottaa laajasti kentän toimijat mukaan. Aktiivinen ja vaikuttava vuorovaikutus järjestöjen, yhteisöjen ja tekijöiden kanssa on lausujien mukaan oleellista.

Kulttuurihyvinvointipooli esittää lausunnossaan, että kulttuuripoliittisessa selonteossa tulee huomioida myös kulttuurihyvinvoinnin näkökulma.

Esimerkiksi *Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry* nostaa lausunnossaan esiin, että kulttuuriala laajasti työllistävänä ja kasvavana toimialana on tunnistettava ja tunnustettava kaikilla hallinnonaloilla. *Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry* puolestaan lausuu, että kulttuurialan arvostuksen nostaminen tarkoittaa myös alan kansantaloudellisen merkityksen tunnustamista.

Lastenkirjainstituutti tuo puolestaan lausunnossaan esiin, että kulttuurin arvostukseen pitää kasvaa pienestä pitäen, ja lasten- ja nuortenkulttuurin saavutettavuuden kannalta kirjastoilla ja kouluilla on suuri merkitys. *Suomen musiikkioppilaitosten liitto* olisi toivonut luvun johdannossa kulttuuriharrastusmaininnan yhteydessä nostettavan esiin myös taiteen ja kulttuuriin kuulumisen lapsille ja nuorille.

Muun muassa *Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit SKTI ry*, *Oulun ja Rovaniemen kaupungit* ja *Taiteen perusopetusliitto* tuovat lausunnoissaan esiin kannattavansa toimenpide-ehdotusta: ”Kulttuurin näkyvyyden vahvistamiseksi Suomi tekee esityksen eurooppalaisesta kulttuurigaalasta ja hyödyntää täysimääräisesti Oulun vuoden 2026 Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden. Tämä toimenpide-ehdotus jakaa kuitenkin mielipiteitä. Useimmat lausujista eivät ota tätä asiaa esille lausunnoissaan ja muutamit (mm. *Työväen Näyttämöiden liitto ry*, *Suomen säveltäjät*, *Suomen Sinfoniaorkesterit ry* ja *Porin kaupunki*) puolestaan lausuvat, että he eivät pidä eurooppalaisen kulttuurigaalan järjestämistä ensisijaisena toimena. Myös *Forum Artis ry* tuo lausunnossaan esiin, että kulttuurigaalan järjestämistä tulee harkita huolellisesti paljon resursseja nielevänä tapahtumana, mutta myös sen ympäristövaikutusten ja eettisyyden vuoksi.

Kulttuuri yhtenä maakuva-työn keskeisenä välineenä saa useissa lausunnoissa myös kannatusta.

Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin.

Toisessa luvussa esitetään yksi päätoimenpide-ehdotus, joka sisältää neljä tarkentavaa toimenpide-ehdotusta:

Lisätään kulttuurialan rahoitusta valtion talousarviossa ja valtion ja kuntien rahoituksen yhteisvaikutusta sekä kehitetään kannustimia yksityisen rahoituksen houkuttelemiseksi vahvistamaan kulttuurisektorin taloutta.

- Taiteen ja kulttuurin rahoitus nostetaan valtion talousarvion luvussa 29.80. yhteen prosenttiin kaikista talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä (taiteen perusopetusmenojen kanssa 1,15 prosenttiin). Kulttuurialan rahoituksesta päätettäessä kulttuuri nähdään investointina, joka kohentaa kansantaloutta ja hyvinvointia. Rahoituksen nostaminen auttaa pahoin kärsinyttä kulttuurialaa nousemaan koronapandemian aiheuttamista vaurioista ja vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin rakenteellisesti ja toiminnallisesti.
- Valtio ja kunnat lisäävät yhteistyötä ja monikanavaista rahoitusta kulttuuri- ja luovien alojen kehittämistoimissa. Yhteistyöhön sitoutetaan sopimuksilla muita toimijoita, kuten säätiöitä, maakuntia ja kehitysyhtiöitä.
- Valtion ja neljän säätiön yhdessä pääomittamaa luovien alojen rahastoa vahvistetaan edelleen ja laajennetaan rahaston käyttötarkoitus myös muita kuin esittäviä taiteita koskevaksi.
- Yksityisiä henkilöitä koskeva yksityisten lahjoitusten verovähennysoikeus laajennetaan tieteestä taiteeseen. Verohallinnon nimeämää lahjoitusten saajien listaa laajennetaan kattamaan kaikki vakiintuneet ja taiteellisesti korkeatasoisia toimintaa harjoittavat yhteisöt.

Enemmistö lausujista pitää luvun kaikkia toimenpide-ehdotuksia tärkeinä ja oikeansuuntaisina. Erityisen suurta kannatusta tässä luvussa saa toimenpide-ehdotus taiteen ja kulttuurin rahoituksen nostosta valtion talousarvion luvussa 29.80 yhteen prosenttiin kaikista talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä. Lausunnoista ilmenee myös, että monikanavaisen rahoituksen kasvattamista pidetään kulttuuri- ja luovien alojen kehittämisessä tärkeänä. Yhteistyön lisäämisen tarve valtion, kuntien, maakuntien, säätiöiden ja kehitysyhtiöiden kanssa nousee lukuisissa lausunnoissa esiin. Muutamat kunnat tuovat esiin, että etenkin pienissä kunnissa yhteistyökumppaneiden ja verkostojen tuki korostuu rajallisten resurssien vuoksi.

Monet tahot (mm. *Teosto ry*, *Teatterikeskus ry*, *Teatterin tiedotuskeskus*, *Tanssin tiedotuskeskus*, *Suomen Musiikkikustantajat ry*) tuovat puolestaan lausunnoissaan esiin, että rahoituspohjan vahvistamisesta ei ole pitkäjänteistä hyötyä, ellei samalla huolehdita perusrahoituksen jatkuvuudesta ja ennustettavuudesta.

Muutamissa lausunnoissa (esim. *LiveFIN ry*, *Suomen Musiikintekijät ry*, *Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry* ja *Teatterikeskus*) tuodaan esiin myös lisärahoituksen kohdentamisen olevan olennaista ja erityisesti kulttuurin vapaa kenttä tulisi huomioida siinä. *Musiikin edistämissäätiön* lausunnon mukaan musiikkialalla kannatetaan lämpimästi valtion ja neljän säätiön yhdessä pääomittaman luovien alojen rahaston laajentamista ja vahvistamista seuraavalla hallituskaudella. Muun muassa *Suomen Filmikamari ry* pitää lausunnossaan taas tärkeänä työryhmän huomiota siitä, että kulttuurin julkinen rahoitus on hyödyllisintä silloin, kun se toimii vipuvartena saaden merkittäviin kulttuurihankkeisiin mukaan myös yksityistä rahoitusta.

Suomen Kuntaliitto ry tuo lausunnossaan esiin myös monien kuntien lausunnoissa esiin tulleita huomioita.

”Kuntaliitto kannattaa esityksiä. Raportissa viitataan myös kuntien kulttuurin edistämistehtävään. Kulttuurin painoarvo kunnissa kasvaa, kun sivistystoimialasta tulee kunnan keskeinen toimiala. Jotta kunnat voivat kulttuuria edistää, tarvitaan raportissa esitettyjä toimenpiteitä, joilla voidaan lisätä taide- ja kulttuuritarjontaa eri puolilla maata eli lisätä myös kulttuuritoimijoiden liikkuvuutta, kiertueita, vierailuja ja etätarjontaa. Valtion kulttuuribudjetin korottamisen ohella tarvitaan valtion ja kuntien yhteisrahoitusta ja yhteistyötä sekä luovien alojen rahaston kaltaisia rahoitusinstrumentteja.” (Suomen Kuntaliitto ry)

Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme.

Kolmannessa luvussa esitetään kolme päätoimenpide-ehdotusta, jotka sisältävät joko tarkentavia alakohdita tai toimenpide-ehdotuksia:

Kulttuurialan työllisyyden parantamiseksi ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi kehitetään alan rahoitusinstrumentteja ja tukijärjestelmiä, jotka:

- vahvistavat instituutioiden ja taiteen vapaan kentän monipuolista yhteistyötä sekä auttavat pidentämään esitysten ja tuotantojen kiertämistä ja elinkaaria,
- vahvistavat sellaisten kulttuurin alojen toimintaedellytyksiä, joilta puuttuvat valtionosuusjärjestelmän kaltaiset rakenteet,
- mahdollistavat taide- ja kulttuurialojen tukemisen osana elinkeinopoliittisia palveluita ja tukia, esimerkiksi Creative Business Finlandin kautta
- vastaavat digitaalisesta murroksesta ja muista toiminta - ympäristön muutoksista johtuvaan sisältöjen lisääntyneeseen kysyntään ja jakeluun ja luovien alojen kasvun edellytyksiin.

Toteutetaan sisällöntekijöiden asemaan ja luoviin aloihin vaikuttavat EU-direktiivit Suomessa.

- Implementoidaan jo eduskuntakäsittelyssä oleva EU:n DSM-direktiivi
- Toteutetaan AVMS-direktiiviin sisältyvä mahdollisuus velvoittaa av-sisältöjen välittäjät osallistumaan kotimaisen av-tuotannon rahoitukseen.

Vahvistetaan kulttuurialan osaamispohjaa sekä kykyä vastata alan tulevaisuushaasteisiin kaikilla koulutuksen tasoilla.

- Lisätään yhteiskuntataitoihin, digitaaliseen osaamiseen, yritys- ja yhteisötalous- ja kansainväliseen osaamisen liittyviä opintoja sekä opiskelijoiden ymmärrystä erilaisista ammatti- ja työllistymismahdollisuuksista.
- Käynnistetään luovien alojen osuustoiminnan ja yhteisötalouden kehittämisohjelma.
- Vahvistetaan koulutettavien kykyä neuvotella työehdoista, korvauksista ja tekijänoikeuksista.
- Luodaan mahdollisuudet osallistua täydennys- ja työvoimakoulutuksiin myös niille, jotka ovat ilman vakinaista työsuhdetta ja joilla ei ole varaa maksaa markkinaehtoista hintaa koulutuksesta.
- Koulutukseen liittyvien tarpeiden käytännön toteutusta varten laaditaan toimenpideohjelma. Siinä hyödynnetään myös taidekasvatuksen ja -koulutuksen visiotyön tulokset sekä eri koulutusasteiden väliset yhteistyön mahdollisuudet.

Kulttuurialan rahoitusinstrumenttien ja tukijärjestelmien kehittäminen, luoviin aloihin ja sisällöntekijöiden asemaan vaikuttavien EU-direktiivien toteuttaminen sekä kulttuurialan osaamispohjan vahvistaminen saavat lausujien kesken laajaa kannatusta. *Forum Artis ry* lausuu, että luvun kaikki toimenpide-ehdotukset ovat taiteilijoille hyvin tärkeitä.

Rahoitusinstrumenttien ja tukijärjestelmien kehittämistä pidetään lausunnoissa tärkeinä ja välttämättöminä. Lausuntojen mukaan raportissa on tunnistettu hyvin se, että luovalla alalla toimii paljon erilaisia toimijoita, joille perinteisen elinkeinopolitiikan tuki- ja rahoitusmuodot eivät sovellu. Korkeat etupainotteiset investoinnit ja ansainnan ajalliset viiveet ovat useiden lausunnonantajien mukaan alan erityispiirteitä, ja ne tulee huomioida julkisia kannustimia kehitettäessä. Lausunnoista

nousee esiin, että varsinkin valtionosuusjärjestelmien rahoitusrakenteiden ulkopuolisten kulttuurin alojen rakenteisiin tulee vastaisuudessa kiinnittää huomiota ja kehittää niiden toimintaedellytyksiä. Muutamien lausuntojen mukaan raportissa olisi pitänyt tuoda esiin myös kansainvälisyyttä tukevia rahoitusinstrumentteja.

Kulttuurialan osaamispohjan vahvistamista ja kykyä vastata alan tulevaisuushaasteisiin koulutuksen kaikilla tasoilla pidetään useissa lausunnoissa keskeisenä alan tulevaisuuden kannalta. Myös kykyä neuvotella työehdoista, korvauksista ja tekijänoikeuksista pidetään erittäin tärkeinä. *Suomen Kulttuurirahaston* lausunnon mukaan myös kulttuurialan taloudellista ja oikeudellista osaamista on syytä vahvistaa. Useiden maakuntaliittojen (esim. *Etelä-Savon, Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan*) lausunnoissa toivotaan kiinnitettävän huomiota myös koulutuksen ja osaamisen alueellisiin eroihin ja erityispiirteisiin. *Pohjois-Karjalan maakuntaliiton* mukaan valtionosuusjärjestelmien ulkopuolella olevat kulttuuritoimijat ovat toimintansa resurssoinnin osalta vaikeimmassa asemassa, ja se näkyy erityisesti pienissä kunnissa ja harvaan asutuissa maakunnissa. Saavutettavamman täydennys- ja jatkokoulutuksen kehittämisen ja lisäämisen tarve tulee myös esiin useista lausunnoista, ja niissä toivotaan mm. joustavaa ja nopeaa reagoitua alalla tapahtuvaan kehitykseen.

EU:n tekijänoikeusdirektiivin toimeenpano sen hengen mukaisena ja kaikilta osiltaan nähdään lausujien kesken hyvin tärkeänä. Useat lausijat (esim. *Suomen Taiteilijaseura ja Suomen arvostelijain liitto ry, Suomen Elokuvaohjaajaliitto ry Suomen Näyttelijäliitto Suomen tietokirjailijat ry, Kopiosto ry ja Suomen Kirjailijaliitto*) kiinnittävät huomiota, että tulevaisuustyöryhmän raportin toimenpidesityksistä puuttuu kuitenkin kokonaan kansallisten tekijänoikeuslain muutosten valmistelun käynnistäminen ja toteuttaminen, ja se tulisi lisätä heidän mukaansa tämän luvun toimenpideehdotuksiin.

Kopiosto ilmaisee lausunnossaan halukkuutensa ja valmiutensa hallinnoida (yhdessä sen osana toimivan AVEKin kanssa) AVMS-direktiivin implementointiin liittyvää rahastomallia (tai rahaston ja suorien investointien yhdistelmämallia), jos siihen päädytään.

Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Neljännessä luvussa esitetään kaksi päätoimenpide-ehdotusta tarkentavine toimenpideehdotuksineen:

Parannetaan ja monipuolistetaan taiteellisen työn tukea ja työn arvostusta

- Nostetaan taiteilija-apurahan euromäärä nykyisestä 2080,42 euroa/kk kohti suomalaisten mediaanipalkkaa ja lisätään taiteilija-apurahojen määrää nykyisestä 545:stä 600:aan. Vuosittain myönnettävien taiteilijaeläkkeiden määrää lisätään nykyisestä 51 täydestä eläkkeestä 100:aan.
- Selvitetään kokeilun tekemistä taiteilijapalkasta nykyisen apurahajärjestelmän rinnalla toimivana mallina niin, että se ei vähennä taiteilijoille vuosittain myönnettävien työskentelyapurahojen määrää eikä rajoita taiteellista vapautta.

- Valtio ja kunnat sitoutuvat reilun taiteen periaatteisiin: taiteilijalla on oikeus saada kohtuullinen korvaus tekemästään työstä ja hänen teostensa käytöstä. Taiteilijoiden työpanosta pyydettyä ja käytettyä työ hinnoitellaan sen todellisen arvon mukaisesti.

Julkinen valta takaa freelancereiden sosiaaliset oikeudet, riittävän sosiaaliturvan ja työehdot.

- Palkkatyön, yrittäjyyden ja muiden tulomuotojen yhteensovittamista helpotetaan. Sivu- ja päätoimisen yrittäjyyden käsitteet selkeytetään. Freelancertyön erityispiirteitten tunnistamista ja osaamista vahvistetaan työvoimahallinnon ohjeistuksissa, tulkinnoissa ja ratkaisukäytännöissä, ja tämä tarve huomioidaan myös toteutettaessa TE-palvelujen siirto kuntiin.
- Toteutetaan hallituksen päätös (11.2.2022) luopua tekijänoikeuskorvauksien sovittelusta työttömyysturvassa osana työllisyystoimia.
- Vapaiden taiteilijoiden ei-työsuhteinen eläketurva siirretään kokonaisuudessaan maatalousyrittäjien eläkelain piiriin ja vakuutetaan Melassa. Pitkän aikavälin ratkaisuna kokeillaan yhdistelmävakuuttamisen mahdollisuutta.

Luvun toimenpide-ehdotukset saavat laajaa kannatusta ja niitä pidetään tärkeinä ja kiireellisinä. Useissa lausunnoissa ilmenee, että lähtökohtana tulee olla luvun keskeinen huomio, jossa taiteellinen ja luova työ tunnustetaan työksi ja elinkeinoksi ja sitä kohdellaan eri järjestelmissä sen mukaisesti.

Palkkatyön, yrittäjyyden ja muiden tulomuotojen yhteensovittamisen helpottamista pidetään olennaisena. Apurahojen tason ja määrän nostamista sekä taiteilijaeläkkeiden määrän kasvattamista pidetään lausunnoissa myös laajasti kannatettavina toimenpiteinä.

Taiteilijapalkkakokeilua kannatetaan lausunnoissa pääasiassa, mutta sillä lisäyksellä, että se ei saa vähentää rahoitusta saavien taiteilijoiden määrää tai rajoittaa heidän taiteellista vapauttaan. Mm. *Sanasto ja Suomen Kirjailijaliitto* tuovat lausunnoissaan esiin, että taiteilijapalkka ei kuitenkaan sovellu kuin sellaisille aloille, joissa on osoitettavissa selkeä työnantaja. Heidän lausuntojensa mukaan kirjallisuuden alalla ei ole toimijoita, joihin kirjailijat voisivat olla luontevasti työsuhteessa. *Tanssin aluekeskusverkosto* tuo lausunnossaan puolestaan esiin, että tanssin aluekeskuksilla on 20 vuoden kokemus freelancereiden työskentelyolosuhteiden kehittämisestä ja he toivoisivat sitä tietoa hyödynnettävän kulttuurialoilla laajasti. He lausuvat olleensa myös jo pitkään halukkaita toimimaan taiteilijapalkkakokeilun alustana.

Valtion ja kuntien sitouttamista reilun taiteen periaatteeseen pidetään useissa lausunnoissa myös hyvin tärkeänä. *Etelä-Pohjanmaan* liitto lausuu, että kunnille tulisi tarjota myös koulutusta reilun taiteen periaatteista.

Hallituksen 11.2.2022 tekemää päätöstä luopua tekijänoikeuskorvauksien sovittelusta työttömyysturvassa pidetään lausujien kesken laajasti tärkeänä ja tervetulleena muutoksena. Käynnissä olevassa sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa tulee useiden lausujien mukaan huomioida erilaisten toimeentulon muotojen yhdistäminen ja siirtymiset niiden välillä. *Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry:n* lausunnon mukaan työttömyys- ja sosiaaliturvajärjestelmää tulee kehittää kokonaisuutena siten, että sen on reilu kaikille ja eri työnteon muotojen yhdistäminen on sosiaali- että työttömyysturvan kertymisen kannalta kannattavaa.

Vapaiden taiteilijoiden ei-työsuhteisen eläketurvan siirto kokonaisuudessaan maatalousyrittäjien eläkelain piiriin ja Melassa vakuuttaen saa myös useissa lausunnoissa kannatusta ja sitä pidetään

merkittävänä helpotuksena. Yhdistelmävakuutuksen esiin nostamista raportissa pidetään myös hyvänä ehdotuksena. Muutamat lausujat, mm. Suomen Journalistiliitto ry) tuovat ilmi, että hallituksen parhaillaan esittämä YEL-vakuutus on etenkin luovien alojen freelancereille ongelmallinen. Eläketurvakeskus tuo lausunnossaan esiin työeläkejärjestelmän näkökulman taiteilijoiden sosiaaliturvaan liittyen.

Eläketurvakeskus näkee hyvänä, että taiteilijoiden sosiaaliturvaan kiinnitetään huomiota. Kehittämisessä tulisi ottaa huomioon työeläkejärjestelmän peruslähtökohta, jonka mukaan henkilö vakuutetaan joko työntekijänä, yrittäjänä tai apurahansaaajana. Kun kaikki eri työnteon muodot vakuutetaan tämän jaon mukaan, työeläkejärjestelmä kohtelee samassa asemassa olevia työnsuorittajia samalla tavoin, eikä rajaveto hämähärry. Lakisääteiseen pakolliseen työeläkevakuuttamiseen ei ole tarkoituksenmukaista luoda järjestelmää, jossa tietty ammattiryhmä asetetaan erilaiseen asemaan muihin vastaavassa asemassa oleviin työnsuorittajiin nähden. Työeläkevakuuttamiseen ei ole myöskään perusteltua muodostaa uutta kategoriaa edellisten lisäksi.

(Eläketurvakeskus)

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista.

Viidennessä luvussa esitetään neljä päätoimenpide-ehdotusta tarkentavine alakohtineen ja toimenpide-ehdotuksineen:

Kunnat edistävät ja rahoittavat kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä osana sivistys-, hyvinvointi- ja elinkeinopolitiikkaansa.

- Kunnat sisällyttävät kulttuuritoiminnan tavoitteet ja toimenpiteet kunnan strategiaan, talousarviokäsittelyyn ja toiminnan säännölliseen arviointiin yhteistyössä kunnan sisällä eri toimialojen, muiden kuntien sekä kulttuurialan toimijoiden kanssa.
- Valtio ja kunnat turvaavat kulttuuripalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden kunnissa.
- Valtio osoittaa kuntien kulttuuritoiminnan tueksi kohdennettua valtionavustusrahoitusta yhdenvertaisuuden turvaamiseksi (kulttuuriosallistumisen tasa-arvoraha) valtakunnallisten ja alueellisten kehittämisethtävien lisäksi.
- Pidetään huolta yleisten kirjastojen riittävästä palveluverkosta sekä monipuolisista kokoelmista ja niiden saavutettavuudesta. Yleisten kirjastojen e-aineistojen saatavuuden tukemiseksi valtio päättää selvityshenkilöltä 15.9.2022 saatavien ehdotusten pohjalta mallin, jonka pohjalta e-aineistojen kirjastokäyttö korvataan.

Valtio, kunnat ja hyvinvointialueet edistävät kulttuurihyvinvointitoimintaa.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö vahvistavat kulttuurihyvinvointitoimintaa edistäviä yhteistoimintarakenteita ja rahoitusratkaisuja.
- Hyvinvointialueet tarjoavat kulttuurihyvinvointipalveluja ja tämän toteuttamiseksi laativat tavoitteet, antavat resurssit ja sisällyttävät toiminnan koordinoinnin ja kehittämisen osaksi hallintoaan ja toimintaansa.
- Kunnat toteuttavat vastaavat toimet omassa organisaatiossaan.

- Kulttuurihyvinvointia edistävien toimien tarve ja tarjonta huomioidaan kuntien ja hyvinvointialueiden vuosittaisissa neuvotteluissa koskien keskinäistä yhteistyötä ja raportointia väestön elinoloista (hyvinvointikertomukset).
- Hyvinvointialueet ja kunnat hyödyntävät kuntien peruspalvelujen valtionosuuden hyvinvointi- ja terveystarkkailua kulttuurihyvinvointipalvelujen tarjoamisessa.

Kulttuurin edistämisessä hyödynnetään paikalliset ja alueelliset voimavarat

- Taiteen edistämiskeskuksesta tehdyn ulkopuolisen arvioinnin mukaisesti vahvistetaan Taiteen edistämiskeskuksen alueellista läsnäoloa ja yhteistyötä kuntien, taiteilijoiden, taideyhteisöjen, maakuntaliittojen sekä valtion muun aluehallinnon kanssa.
- Taiteen perusopetusta ja taidekasvatusta kehitetään niin, että tarjontaa on koko maassa ja eri taiteenaloilla. Selvitetään tarve uudistaa lakia taiteen perusopetuksesta.
- Kannustetaan kuntia laatimaan ja päivittämään kulttuurikasvatussuunnitelmansa.
- Harrastamisen Suomen mallia kehitettäessä hyödynnetään paikallisia ja alueellisia toimijoita, jotta kaikille lapsille ja nuorille löytyy mieluisa harrastus.

Toteutetaan valtakunnallista ja paikallista kulttuuripolitiikkaa tukevia muita toimia:

- Toteutetaan Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi -raportin (v. 2021) politiikkasuositukset toimintaohjelman puitteissa. Toimeenpannaan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2022–2035 sekä lausuntokierrosten jälkeen v. 2022 viimeisteltävät kulttuuriperintöstrategia ja kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartta.
- Vahvistetaan kulttuurialan tilasto- ja tietoperustaa sekä alan vaikuttavuuteen liittyvää monialaista tutkimusta.

Luvun toimenpide-ehdotuksia pidetään laajan lausuntojoukon kesken jälleen kannatettavina. Useiden lausuntojen mukaan jokaisella on oikeus saada osansa kulttuurista lapsuudesta alkaen ja koko elinikänsä ajan. Kulttuurin yhdenvertaista saatavuutta ja saavutettavuutta eri puolilla Suomea pidetään lausunnoissa erittäin tärkeitä. Yhdenvertaisessa saatavuudessa ja saavutettavuudessa tulee huomioida useiden lausuntojen mukaan myös mm. erilaiset sosioekonomiset taustat, vähemmistöryhmät, kansalaisuudet ja erityistä tukea tarvitsevat. Kulttuuriosallistumisen esteet tulee lausujien mukaan poistaa.

Kuntien ja alueiden kulttuuritoimintaan osoittamat resurssit vaihtelevat suuresti ja kulttuuriosallistumisen tasa-arvorahaa pidetään useiden lausujien mukaan tärkeänä toimena yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. *Suomen Kuntaliitto ry* tuo lausunnossaan esiin luvun teeman rakentuvan paljolti kulttuuribudjetin korottamisen varaan, jotta lisämäärärahoja voidaan kohdentaa mm. kulttuurin tasa-arvorahaan, kuntien kulttuuritoimintalain mukaisiin kehittämistehtäviin sekä kuntien kansallisen eKirjaston kehittämiseen. *Kuntaliiton ja Oulun kaupungin* lausunnoissa tuodaan lisäksi esiin mm. tarve saada valtiolta tukea myös tulevana vuosina kulttuuritilojen kunnostamiseen, uudistamiseen ja rakentamiseen, sekä kirjastopalvelujen saavutettavuuden kannalta erittäin tärkeään kirjastoautojen hankintaan. *Suomen museoliitto ry* pitää saavutettavuuden kannalta tärkeänä myös koko Suomen kattavaa museoverkostoa ja tuo esiin, että kuntien on tärkeää ymmärtää kulttuuriperinnön merkitys ja mahdollisuudet kuntapalveluiden osana.

Useat lausijat pitävät tärkeänä, että sekä kunnat että hyvinvointialueet huomioivat kulttuurihyvinvointipalvelut osana toimintaansa ja osoittavat näille tarvittavat resurssit. Toimiva yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden kesken edellyttää lausuntojen mukaan selkeitä yhteistyörakenteita ja työnjakoa.

Kouluissa ja varhaiskasvatuksessa annettavaa taiteen ja kulttuurin opetusta, samoin kuin mahdollisuutta päästä taiteen perusopetukseen ja taidekasvatukseen pidetään tärkeinä. Monissa lausunnoissa tuodaan esiin, että taiteen perusopetuksella ja taidekasvatuksella tulee olla tarjontaa koko maassa ja eri taiteenaloilla, ja tarve taiteen perusopetuksen lain uudistamisesta tulee selvittää. Taiteen perusopetuksen ja muun taidekasvatuksen saatavuuden ja saavutettavuuden tarkastelussa tulee lausujien mukaan huomioida maantieteellisten erojen lisäksi myös eri väestöryhmien asema, kuten esimerkiksi sosioekonomiset taustat. *Koulukino ry* toivoo lausunnossaan, että Kansallinen lapsistrategia ja sen toimeenpano nivottaisiin tiiviisti yhteen raportin ehdotusten kanssa, jotta myös lapset ja nuoret otetaan tasavertaisina mukaan niin kulttuurin tekijöinä kuin kokijoinakin.

Kuntien kulttuurikasvatussuunnitelmia ja Harrastamisen Suomen mallia pidetään useissa lausunnoissa hyvinä keinoina yhdenvertaisuuden vahvistamisessa. *Tanssin aluekeskusverkosto* tuo lausunnossaan kuitenkin esiin, että Harrastamisen Suomen malli ei mahdollista taiteen ammattilaisten työllistymistä siinä mm. palkkioiden pienuuden, organisoinnin ja työehtojen vuoksi. Heidän näkemyksensä mukaan mallia täytyisi uudistaa kulttuuritoimijoita kuunnellen.

Taiteen ja kulttuurin arvostuksen ja rahoituksen vahvistamisen kannalta kulttuurialan tilasto- ja tietoperustaa sekä alan vaikuttavuuteen liittyvää monialaista tutkimusta on lukuisten lausujien mukaan olennaista vahvistaa.

Liite 1

Lausuntopyyntöön vastanneet ryhmiteltyinä:

- Suomen Kuntaliitto ry ja seuraavat kunnat tai kuntayhtymät (24):
 - Espoon kaupunki
 - Lappeenrannan kaupunki, kulttuuripalvelut
 - Karkkilan kaupunki
 - Kuopion kaupunki
 - Kuusamon kaupunki
 - Isojoen kunta
 - Tampereen kaupunki, sivistyspalvelut
 - Uudenkaupungin kulttuuripalvelut
 - Tuusulan kunta
 - Teuvan kunta
 - Pyhtään kunta
 - Oulun kaupunki
 - Porin kaupunki
 - Raseborgs stad
 - Kuusamon kaupunki
 - Iitin kunta
 - Lieksan kaupunki
 - Helsingin kaupunki
 - Kalajoen kaupunki, Kalajoki Akatemia
 - Rovaniemen kaupunki, vapaa-ajanpalvelut
 - Sodankylän kunta
 - Sonkajärven kunta
 - Lapinjärven kunta
 - Jyväskylän kaupunki
- Maakuntaliitot (7):
 - Kainuun liitto
 - Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
 - Pohjois-Savon liitto
 - Etelä-Karjalan liitto
 - Pohjois-Pohjanmaan liitto
 - Etelä-Savon maakuntaliitto
 - Etelä-Pohjanmaan liitto
- Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ry (SKTI), sekä sen jäsenet (5):
 - Suomen Viron-instituutti
 - Suomen Britannian- ja Irlannin-instituutti
 - Suomen Ranskan Instituutin Säätiö - Stiftelsen Finlands Institut i Frankrike sr
 - Suomen Benelux-instituutti
 - Madridin-instituutti
- Taidekasvatus- ja koulutus (8):
 - Aalto-yliopisto
 - Lapin yliopisto
 - Taideyliopisto

Taiteen perusopetusliitto TPO ry, sekä sen jäsenet:
 Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto ry
 Suomen konservatorioliitto - Finlands konservatorieförbund r.y.
 Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry
 Suomen Tanssioppilaitosten liitto STOPP ry

- Taide- ja kulttuurialan yhdistykset ja järjestöt (36):
 - Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto ry
 - Sanasto ry
 - Kopioisto ry
 - Audiovisual Producers Finland - APFI ry
 - Kuvasto ry
 - AV-arkki ry
 - Fimage ry
 - Teatterikeskus ry
 - Sulasol
 - Kettuki ry
 - Globe art Point ry
 - Suomen Taidegraafikot ry
 - Savonlinnan Seudun Teatteriyhdistys ry
 - Suomen Filmikamari ry
 - Koulukino - Skolbio ry
 - LiveFIN ry
 - Forum Artis ry
 - Suomen Sinfoniaorkesterit ry
 - Dokumenttikilta ry
 - MUU ry
 - Svenska litteratursällskapet i Finland
 - Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
 - Suomen tietokirjailijat ry
 - Suomen säveltäjät
 - Suomen Musiikintekijät ry
 - Finnish Music Council Association ry, Suomen musiikkineuvosto
 - Audiovisuaalisen alan tekijät ry
 - Finland Festivals ry
 - Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry
 - Suomen Kustannusyhdistys
 - Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY
 - Sivistystyönantajat ry
 - Kuvittajat ry
 - Grafia ry
 - Suomen Musiikkikustantajat ry
 - Suomen Taiteilijaseura
- Ammattiliitot (17):
 - Valokuvataiteilijoiden liitto ry
 - Suomen Elokuvaohjaajaliitto ry
 - Medialiitto ry
 - Suomen Näyttelijäliitto - Finlands Skådespelarförbund ry.
 - Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme ry
 - Suomen Kuvanveistäjäliitto ry
 - Museoalan ammattiliitto MAL ry

Suomen Kotiseutuliitto
 Suomen Kirjailijaliitto
 Suomen Journalistiliitto ry
 Suomen museoliitto ry
 Finlands svenska författareförening rf
 Finlands svenska biblioteksförening rf
 Suomen Jazzliitto ry
 Työväen Näyttämöiden Liitto r.y.
 Suomen arvostelijain liitto ry
 Taidemaalariliitto ry

- Taiteen tiedotuskeskukset (6):
 - Frame Finland
 - Suomen elokuvasäätiö sr.
 - Teatterin tiedotuskeskus ry.
 - Tanssin Tiedotuskeskus
 - Sirkuksen tiedotuskeskus ry
 - Neogames Finland ry
- Virastot (4):
 - Tilastokeskus
 - Eläketurvakeskus
 - Suomenlinnan hoitokunta
 - Näkövammaisten kirjasto
- Säätiöt (4):
 - Koneen Säätiö
 - Musiikin edistämissäätiö sr
 - Suomen Kulttuurirahasto
 - Säätiöt ja rahastot ry
- Muut (6):
 - Tanssin aluekeskusverkosto ja sen jäsenet:
 - Läntinen tanssin aluekeskus ja
 - Pirkanmaan Tanssin Keskus ry
 - Taideneuvosto, puheenjohtaja Itkonen Juha
 - Kulttuurihyvinvointipooli
 - Lastenkirjainstituutti
- Yksityishenkilöt (3):
 - Nyholm Kenneth
 - Sallinen Iida
 - Hänninen Ville